

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

סקירת מחקר יומית

לפניכם סקירה של מחקרים נבחרים ועדכניים על חינוך

הרלוונטיים לתקופה זו שביצעה לשכת המדענית הראשית של משרד החינוך

<< תקציר הסקירה במבט רחב

הקשרים בין מורות ומורים לבין תלמידים, וכן אופני התקשורת ביניהם, הם נושא בעל חשיבות תיאורטית ומעשית כאחד. דווקא בעידן שבו עומדים בפני המורה אמצעי תקשורת כה רבים – פנים אל פנים ובאופן מקוון – קשה להעריך כיצד לקדם תקשורת מיטבית עם התלמידים שתתרום לרווחת התלמידים וצוותי הוראה.

הסקירה היומית של לשכת המדענית הראשית במשרד החינוך מציגה שני מחקרים שמבקשים לבחון שאלות אלו. **המחקר הראשון** בוחן את היישום של תיאוריות פסיכולוגיות בביתה, במטרה לטייב את התקשורת הבין-אישית בין מורות ומורים לבין תלמידים. **המחקר השני** נערך בישראל ובחן את תפיסותיהם של תלמידים לגבי קבוצות וואטסאפ כיתתיות בהן משתתף המורה.

1. סקירה רעיונית בנוגע להתנהגות תקשורתית בין-אישית חיובית של מורה בהקשר לפעילות ההוראה

איכות הקשר בין מורה לתלמיד הינה משמעותית לקביעת טיב תהליך ההוראה. במחקר זה סוקרים החוקרים תיאוריות פסיכולוגיות שונות שיכולות לסייע בטיוב הקשר בין המורה והתלמידים. בנוסף, הם מציעים תובנות לגבי פעולות, שמורים עשויים לנקוט על מנת לשפר את איכותו של קשר זה.

2. "מה המצב המורה?" תפיסותיהם של תלמידי החינוך העל-יסודי לגבי תקשורת מורה-תלמיד באמצעות וואטסאפ

מחקר זה בחן את תפיסותיהם של תלמידים בישראל, בחינוך העל-יסודי, ביחס לשימוש שלהם בקבוצות וואטסאפ כיתתיות בהשתתפות המורה. מהמחקר עולה כי מדובר בשיטה רווחת לניהול התקשורת בין התלמידים והמורה. המחקר בחן את היתרונות והחסרונות של ניהול התקשורת הכיתתית מנקודת המבט של התלמידים.

שותפים בכתיבה: קפלן, ר., ליטמנוביץ', ע., בוברובסקי, ע.

לסקירות
קודמות

הרשמה
לתפוצה בוואטסאפ

הרשמה
לתפוצה במייל

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

סקירה רעיונית בנוגע להתנהגות תקשורתית בין-אישית חיובית של מורה בהקשר לפעילות ההוראה¹

<< תקציר: איכות הקשר בין מורה לתלמיד הינה משמעותית לקביעת טיב תהליך ההוראה. במחקר זה סוקרים החוקרים תיאוריות פסיכולוגיות שונות שיכולות לסייע בטיוב הקשר בין המורה והתלמידים. בנוסף, הם מציעים תובנות לגבי פעולות, שמורים עשויים לנקוט על מנת לשפר את איכותו של קשר זה.

איזו תרומה יש למערכת היחסים בין מורה לתלמיד לתהליך הלמידה? אילו התנהגויות של מורות ומורים מביאות לשיפור במערכת היחסים עם התלמידים? שאלות אלו, שהחוקרים מציינים שהן נשאלות עוד מימי אפלטון וסוקרטס, נבחנות במחקר זה דרך סקירת הרעיונות המשולבים בתיאורית הפסיכולוגיה החיובית מצד אחד, ובתיאוריית המטרה הרטורית וההתנהגותית (Rethorical and Relational Goal Theory) מצד שני.

גישת הפסיכולוגיה החיובית (Positive Psychology) צברה פופולריות בשני העשורים האחרונים. בתמצית, גישה זו שואפת לאתר את הגורמים הפסיכולוגיים המניעים בני אדם באופן חיובי ולחזקם. זאת כחלופה לגישה המסורתית, השואפת לאתר את הגורמים המעיקים על האדם ולסייע בהתמודדות עימם. קסי ודרכשן, מחברי המאמר, מציגים את הרעיונות של הפסיכולוגיה החיובית בהקשרם החינוכי. הם מסיקים כי תקשורת חיובית בין מורה לתלמידים כוללת שלושה מרכיבים מרכזיים: (1) התנסות חיובית (במפגש; 2) הדגשת המאפיינים האישיים החיוביים של המורה ושל התלמיד; (3) הסדרת התקשורת בהקשר חיובי, למשל במסגרת שבועית של שיחה על נושא מסוים. הנחת היסוד היא שתקשורת ידידותית בין המורה לתלמיד יוצרת אקלים כיתה מיטבי, ושאלקלים כזה מגביר את הסיכוי שתלמידים יחוו רגשות חיוביים שמהווים את הליבה להצלחה בהוראה ולמידה. בשורה התחתונה, ההנחה היא שבסביבה שמתבססת על קשרים ידידותיים, הן תלמידים, הן מורות ומורים, יוכלו לשגשג.

במקביל, בחנו החוקרים גם ההשלכה של תיאוריית המטרה הרטורית וההתנהגותית (Rhetorical and Relational Goal Theory) על פעולותיהם של מורים כפי שהיא מבוטאת במחקרים. על פי התיאוריה, למורים כמו גם לתלמידים ישנן מטרות (Goals) בתקשורת בין-אישית. מטרות המושגות באמצעים מילוליים (Rhetorical) – כגון הפגנת הומור או התנסחות בהירה. במקביל, ישנם גם אמצעי תקשורת בלתי מילוליים (Relational), כגון שפת גוף המעידה על פתיחות וקרבה. על פי התיאוריה, ככל שירבו מורות ומורים להשתמש בשני סוגי אמצעי התקשורת ביעילות, הם יעבירו את המסרים לתלמידים באופן יעיל יותר. וככל שהתקשורת והאווירה יהיו טובות יותר, כך גדל הסיכוי שהלומדים יפיקו תועלת רבה יותר מתהליך הלמידה, ושהישגיהם ישתפרו. השפעות חיוביות אלה עשויות לבוא לידי ביטוי בלמידה, ברמת העניין, במידת המעורבות ומידת המוטיבציה וההישגים של התלמידים.

מחברי המאמר ציינו שלתקשורת הבין-אישית בין מורה לתלמיד תפקיד חשוב בתהליך הלמידה, גם מטעמים קוגניטיביים (תלמיד יבין טוב יותר את מה שהוסבר טוב יותר) וגם מטעמים רגשיים

¹ Xie, F., & Derakhshan, A. (2021). [A conceptual review of positive teacher interpersonal communication behaviors in the instructional context](#). *Frontiers in psychology*, 2623.

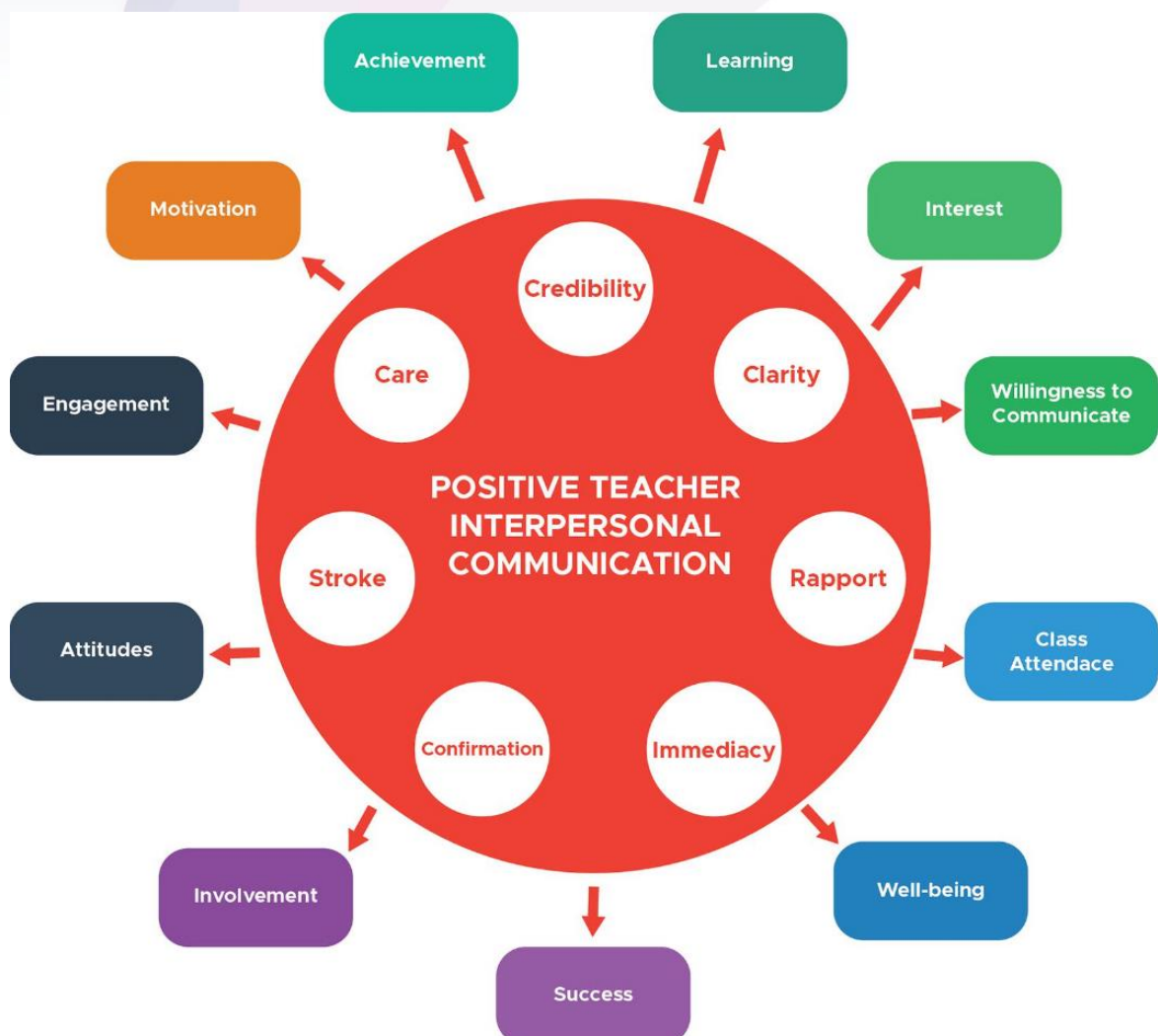

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

(תלמיד ילמד בקלות רבה יותר אם האווירה בכיתה תהיה נעימה יותר). כלומר, תקשורת יעילה בין מורה לתלמידים עשויה לסייע לשני הצדדים לבנות תנאי למידה נאותים, ליצור סביבת למידה מיטבית ולאפשר חווית למידה חיובית.

על פי המחקרים שנסקרו במאמר, הפעולות שמורות ומורים עשויים לבצע על מנת ליצור מערכות יחסים טובות יותר בכיתה כוללות: תשומת לב לאופן הדיבור שלהם עם התלמידים, ובייחוד למישוב שלהם; הקשבה לדברי תלמידים ולשאלותיהם; שאילת שאלות, שתפקידן להפעיל את התלמידים; ושינוי התפיסה של תפקיד המורה מניהול כיתה, לניהול מערכות יחסים. בהמשך לתיאוריות שנסקרו, הדגישו החוקרים שתקשורת בין-אישית חיובית באה לידי ביטוי בתקשורת מילולית ובתקשורת בלתי מילולית. במילים אחרות, על מורות ומורים לשים לב גם למסרים הלא מילוליים שהם מעבירים לתלמידים.

בתרשים מוצגות פעולות מרכזיות שמורות ומורים עשויים לנקוט לצורך קידום תקשורת בין-אישית חיובית עם התלמידים ולקידום אווירה לימודית מיטבית בכיתה:

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

”מה המצב המורה?” תפיסותיהם של תלמידי החינוך העל יסודי לגבי תקשורת מורה-תלמיד באמצעות וואטסאפ²

<< תקציר: מחקר זה בחן את תפיסותיהם של תלמידים בישראל, בחינוך העל-יסודי, ביחס לשימוש שלהם בקבוצות וואטסאפ כיתתיות בהשתתפות המורה. מהמחקר עולה כי מדובר בשיטה רווחת לניהול התקשורת בין התלמידים והמורה. המחקר בחן את היתרונות והחסרונות של ניהול התקשורת הכיתתית מנקודת המבט של התלמידים.

במאמר שהתפרסם בשנת 2018 בכתב עת לחינוך טכנולוגי נטען, כי על אף השימוש הנרחב ברשתות החברתיות במסגרות חינוכיות, הנושא נחקר אך מעט. אחת מן הפלטפורמות הנפוצות ביותר, שנעשה בה שימוש נרחב, היא יישומון הוואטסאפ (Whatsapp). מחקר זה בחן את דפוסי התקשורת בקבוצות וואטסאפ הכיתתיות של מורים ותלמידים בבתי ספר על-יסודיים בישראל.

המחקר בחן את קבוצות הוואטסאפ מנקודת המבט של התלמידים. איסוף המידע התבצע בשיטת מחקר משולבת: באמצעות שאלונים שחולקו לתלמידים מצד אחד, ובאמצעות ראיונות עם תלמידים והעלאת שאלות בקבוצות מיקוד בהשתתפות תלמידים מצד שני. בסך הכל השתתפו במחקר 88 תלמידים.

החוקרים רוזנברג ואסטרחן בחנו כיצד התלמידים תפסו את מטרות קבוצות הוואטסאפ הכיתתיות, ואת התפקיד שמילאו קבוצות אלה עבורם. כמו כן, נבחנו הבדלים אפשריים בין ההתנהלות החברתית בקבוצות אלה בהשוואה להתנהלות החברתית בכיתות. שלישית – המחקר בחן את תפקיד המורה בקבוצת הוואטסאפ.

מהמחקר עלה כי כל התלמידים שהשתתפו במחקר היו חברים בקבוצת וואטסאפ אחת לפחות בהשתתפות המורה. התייחסותם של התלמידים אל קבוצות אלה היא כאל ערוץ התקשורת הרשמי בין המורה לתלמידים. מבחינת התוכן שמועבר בקבוצות אלה, ניכר שעיקר ההודעות היו בנושאים ארגוניים והעברת מידע.

היתרונות שהציגו התלמידים לשימוש בקבוצות אלה כללו: זמינות המורה לאחר שעות הלימוד, ערוצי תקשורת פרטיים וקבוצתיים, העברת מידע הנוגע לניהול הכיתה, והיעדר חששות בנוגע לפרטיות (כפי שקיימים בפלטפורמות אחרות כגון פייסבוק). המגבלות הבולטות שציינו התלמידים היו: הצפה של מידע, בידודם של תלמידים ללא טלפון חכם, ואפשרות ללחץ חברתי מסוים על תלמידים במסגרת הקבוצה.

מן המחקר עולה כי בתוך קבוצות הוואטסאפ יכולים תלמידים, אשר נמנעים מדבר פנים אל פנים, לקבל הזדמנות לשאול שאלות. נוסף על כך, קבוצות הוואטסאפ מאפשרות לתלמידים תחושה של היטמעות בקבוצה (למשל, בנוגע לנושאים שלא היו מעוניינים להעלות באופן אישי). יחד עם זאת, ניכר כי באופן כללי ההתנהלות החברתית אשר קיימת בכיתה משחזרת את עצמה בקבוצת הוואטסאפ. כלומר – התלמידים הבולטים בכיתה מתבלטים גם בקבוצת הוואטסאפ.

² Rosenberg, H., & Asterhan, C. S. (2018). [“WhatsApp, teacher?”-student perspectives on teacher-student WhatsApp interactions in secondary schools](#). Journal of Information Technology Education: Research, 17, 205-226

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

עוד עולה מן המחקר כי תלמידים הביעו תחושות כי קבוצת הוואטסאפ מאפשרת להם קרבה ונגישות רבה יותר אל המורים שלהם. אולם מסתבר שתחושה זו מוגבלת לוואטסאפ ואינה באה לידי ביטוי גם בכיתה עצמה.

ניכר כי שאלת הסמכות של המורות והמורים בקבוצות אלה הינה מורכבת. מחד, יש נטייה של מורים לא להתערב באינטראקציות ובחיכוכים אשר מתרחשים בקבוצות עצמן אלא במקרים קיצוניים. בנוסף הם נוטים להפגין בקבוצות פן קליל יותר שלהם, מאשר בכיתה, כך שתתכן פגיעה בסמכותם. אך מנגד, החוקרים מעריכים כי השוני בין הדמות שמוצגת בקבוצות הוואטסאפ ובין דמות המורה כותלי בית הספר, מייצר איזשהו ניתוק בין הדמויות ולכן אין פגיעה בסמכותם.

לבסוף, כמעט כל התלמידים דיווחו על קיומן של קבוצות וואטסאפ כיתתיות מקבילות ללא השתתפות המורה. בקבוצות אלו מתרחשת רוב הפעילות החברתית של הכיתה במדיה החברתית. אולם תלמידים נוטים להסתיר מהמורה את המתרחש בקבוצות אלה, ואף את עצם קיומן. כלומר, הימצאות המורה בקבוצת הוואטסאפ ה"רשמית" לא מאפשרת לפקח על התנהלות התלמידים במדיה החברתית.